

d'origen incert, probablement emparentats amb el francès *biais* 'biaix'. □ 1.^a doc.: *bisellat*, 1912 (AlcM), *biscellar* [sic], 1911, Vogel, *Dicc. Cat.-Al.*; verb i substantiu manquen encara en els diccs. del S. XIX, llevat de *bisell* i *bisellet*, 1851, Escrig; *bisel*, *DBal.*; *bisell*, 1917, *DOrt.*¹

És possible que es prenguessin, en tot o en part, per conducte del cast. *bisel* i *biselar*; però en català el mot de bon tros més viu és *bisellat* i *bisellar*, més que el substantiu *bisell*; ara bé aquell, amb la seva -ll-, dóna mostres de ser adaptació directa del francès, independent de la castellana. Val a dir que en certes accepcions tècniques és més corrent *biselat*, que es deu haver pres del castellà. Però en aquesta llengua verb i substantiu són també gallicismes recents i poc arrelats, d'aparició intermitent: *bisel* s'hi registra una primera vegada el 1589 en el valladolidenc J. de Pineda, i ja no hi torna a aparèixer fins al S. XIX; el *DAut.* deia que era mot aragonès (probablement ja llavors s'usaria poc o molt en el llenguatge dels menestrals catalans, i potser en realitat vol dir això); si bé figura també en diccs. bilingües castellans del S. XVII [1604 Palet] és de tota manera un mot tardà i poc arrelat. Per tant rebutgem, com ja féu Spitzer (*Litbl.* XLII, 309) la idea de Ruppert, de derivar el mot francès del castellà, i aquest de *viso* 'superfície lluent', puix que -el no és terminació genuïna castellana i en francès el mot ja apareix en el S. XIII.

No hi ha, però, etim. segura, perquè costa d'acceptar que la forma francesa es derivi de *biais* 'biaix' (com volen Gamillscheg, *EWFS*, i M-Lübke, *REW*), perquè hauríem de trobar rastre del diftong *ai*, i d'altra banda en un derivat tan antic la -s- hauria estat sorda, puix que era doble primitivament la del fr. *biais*, com ja ho mostra l'evolució del nostre *BIAIX*. Tenint en compte formacions paral·leles com prov. *biseto*, *biscò* 'bisell', Wartburg suggerí (*FEW* I, 377a) que tots aquets mots i *biais* derivessin de *BIS-*, *BI-*, 'dues vegades', amb el valor romànic secundari de 'imperfecte, aproximat', d'on 'oblic'; combinació semàntica forçada, i observem també que essent només recents els mots provençals citats, deuen ser modificacions modernes de *biseau*. D'altra banda és absurda la idea d'un sufix unit a un prefix, sense arrel.

Essent un fet ben assentat que el fr. *biais* fou pres en el S. XIII de la llengua d'oc, és raonable la interpretació següent: al mateix temps es pendria, o es formaria en francès, un diminutiu **biaisel*, amb -s- sonora secundària, cosa natural tractant-se d'un manlleu d'una altra llengua (igual en el verb fr. *biaiser*); i com que per aquella època *ai* ja no es distingia fònicament de *ei*, la consciència de tractar-se d'un occitanisme devia fer que afrancesessin el triftong *iei* en *i* (tal com oc. *lieit* responia al fr. *lit*, *pieitz* a *pis*, *liei* a *li*, etc.), d'on resultà *bisel*.

¹ *Bisel* i *biselat* són encara les úniques formes usuals per a Careta (1901), *Barbr.*, p. 465, que recomana dir «toix, enxafrà», i respectivament «toix, cayre mort, cayre enxafranat i cayre refós».

Bi(s)sera, V. *bis* *Bisetmanal*, V. *setmana* *Bi-sexual*, V. *sexe* *Bisillab*, *bisillàbic*, V. *epilèpsia*

BISMUT, mot internacional de la mineralogia i química modernes, d'origen incert; documentat primerament en alemany, a les muntanyes de Bohèmia, en el S. XV, en la forma *wismut*; es creu d'origen alemany, potser compost de *muten* 'aspirar', 'sollicitar una concessió minera', i *Wiesen* (pròpiament 'els Prats'), lloc d'aquelles muntanyes on l'extragueren. □ 1.ª doc.: 1839, Labèrnia.

Castellà *bismuto*, des de c. 1800, i alguna vegada en la segona meitat del S. XVIII; francès *bismuth*, des de 1566; angl. *bismuth*, S. XVII; al. *wismut*, des de 1495 i potser 1390; ll. mod. *wismutum*, 1450, *bisemutum* 1530; la forma *bismuot*, primera documentada a França segons Bloch, sembla corroborar la derivació de l'alem. dial. *muoten*, *mueten*. Veg. el diccionari de Kluge-Götze (ampliat per Mitzka en l'edició d'aquest diccionari, de 1959). Etimologia posada en dubte per investigadors diversos, com Lokotsch, Ploss, etc.; les altres que s'han indicat presenten, però, més inversemblances i menys corroboració documental; és suggestiva la de A. Pezard (*Rom.* LXXIII, 526) que vol partir del gr. *ψιμύθιον* 'blanc de cerussa per tenyir-se o per emblanquinar' (ja en Xenofont i Aristòtil) o *ψιμυθος*, però aquesta idea compta amb molt menys fonament històric.

DERIV.: *Bismútic*, *bismutina*, *bismutita*, *bismutol*, *bismutosi*, *bismutat*.

CPT.: *Bismutífer*; *bismutosferita*; *bismutomania*.

Bisnaga, V. *pastanaga* *Biso*, *bisol*, V. *bis*

³⁵ **BISO**, pres del ll. *bison*, *bisontis*, i aquest, del grec *βίσων*, *βίσωνος*, 'toro salvatge'. □ 1.ª doc.: *bisó*, 1839, Lab.; *bissons* pl., 1877, *Atlàntida*, 78.

Bispa, V. *brisa* *Bispat*, *bispe*, V. *bisbe* *Bisquejar*, V. *bisc* *Bissal*, V. *bis* *Bissext*, *bissextil*, V. *bixest*

BISTEC, de l'angl. *beefsteak* (pron. *bifsteik*) 'bistec de carn de vacum', compost de *steak* 'bistec' i *beef* 'carn de bou o vaca'. □ 1.^a doc.: fi S. XIX, *bifteck*, *DBal.*

Passà també al fr. *bifteck* [1806], it. *bistecca* [1851 en Prati], cast. *bistec* (sovint *biftec*, pres del francès, vegeu més en *DCEC* I, 465); en portuguès i en el castellà del Plata i de Puerto Rico s'usa *bife* amb el sentit de 'bistec' (de l'angl. *beef*), cf. *MLWagner*, *VKR* x, 12, 14 i n.

Bístia, V. *bèstia* *Bistorta*, V. *DCEC* I, 466

BISTRATXO eiv., sembla forma arabitzada, equivalent del cast. *pistacho*, que en efecte es creu d'origen mossàrab, per a l'etimologia del qual, veg. *DCEC* III, 808.